

چالشهای دو ژانر تراژدی و کمدی از نظر ابن سینا در مواجهه با بوطیقای ارسطو

فریده دلیری^۱، اسماعیل بنی اردلان^۲، امیر مازیار^۳

چکیده

نگره شعری ارسطو با این درونمایه وارد گستره اندیشه ایرانی شد که ژانرهای تراژدی و کمدی بدنبال تقلید و محاکات فضیلتها و ردیلتها هستند. رساله فن شعر ارسطو برغم نقشی که در شکلگیری تئاتر غربی داشته، تأثیری در جهان شعر پارسی نداشت. اینکه تئاتر از دل هستی‌شناسی یونانی برآمده، یادآور نیازی است که نمایش ایرانی به بوطیقایی برآمده از فرهنگ ایرانی دارد. این کتاب بعنوان یک رساله مرجع، بارها ترجمه شده یا از آن اقتباس شده است؛ یکی از برجسته‌ترین این اقتباسها، فن شعر ابن سیناست. با اینکه فن شعر ابن سینا گزارشی از بوطیقای ارسطوست ولی نویسنده تنها به تلخیص بوطیقا بسنده نکرده است. شاخصه بنیادی کار ابن سینا پرداختن به گوهر شعر، محاکات یا همان تخیل است. فن شعر او دارای ویژگیها، نکات و دیدگاههایی نوین

۱۲۹

تاریخ دریافت: ۹۹/۴/۲۸ تاریخ پذیرش: ۹۹/۶/۲۶ (نوع مقاله: پژوهشی)

مقاله برگرفته از رساله دکتری با عنوان «مواجهه فارابی و ابن سینا با بوطیقای ارسطو: بازشناسی ساختار نمایش ایرانی» در دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران است.

۱. دانشجوی دکتری فلسفه هنر، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ faribadaliri1@gmail.com

۲. دانشیار گروه پژوهش هنر، دانشگاه هنر، تهران، ایران (نویسنده مسئول)؛ bani.ardalan@yahoo.com

۳. استادیار گروه فلسفه هنر، دانشگاه هنر، تهران، ایران؛ maziar1356@gmail.com

است. پژوهش حاضر در تلاش است رویکرد ابن سینا به *بوطیقای* ارسطو را بررسی کند و در این راه، فن شعر او را بر پایه ژانرهای اصلی رساله *بوطیقای* ارسطو بازخوانی میکند. گذرگاه رسیدن به این آرمان، با رویکردی تحلیلی-توصیفی و روش گردآوری داده‌ها بصورت کتابخانه‌یی، اینست که با بررسی نظریات این دو متفکر، به قصد ابن سینا در نگارش *بوطیقای* شعر ایرانی دست یابیم.

کلیدواژگان: ارسطو، ابن سینا، *بوطیقا*، ژانر تراژدی، ژانر کمدی.

* * *

مقدمه

تئاتر نمایشی است که بر بنیاد باورهای قوم یونانی و هستی‌شناسی اساطیری آنها مبتنی بر ستایش ارباب انواع شکل گرفته است. نتیجه این هستی‌شناسی در عرصه تئاتر یونان، توسط ارسطو صورتبندی شده و در قالب رساله‌یی بنام *بوطیقا* ارائه گردیده است. *بوطیقا* ساختار تئاتر یونان را تبیین کرده و سه گونه تراژدی، کمدی و حماسه را برای آن برمی‌شمارد. تلاش این گونه‌های تئاتر، تبیین نسبت انسان با ارباب انواع است؛ هنگامیکه انسان در برابر ارباب انواع قد علم کند، حماسه می‌سازد، آن‌دم که شکست می‌خورد، تراژدی بوقوع می‌پیوندد و یا بکل مسخر ارباب انواع است که کمدی حاصل می‌شود. فن شعر ارسطو، *بوطیقای* تراژدی است و توانسته تأثیری عمیق بر ادبیات و هنر مغرب زمین بگذارد؛ رساله‌یی که بکلی وقف شیوه نمایشی (دراماتیک) شده است، اما *بوطیقای* ارسطو تأثیری بر شیوه‌های نمایش در ایران نداشته است.

بگزارش ابن ندیم، *بوطیقای* ارسطو از جمله رساله‌های نه‌گانه / *رغنون* است. این رساله، پس از اسلام نخست از زبان یونانی به سریانی و سپس از سریانی به عربی ترجمه شد. قدیمترین ترجمه *بوطیقا* به ابوبشر متی بن یونس، منطقدان بزرگ مسیحی قرن سوم و استاد فارابی و یحیی بن عدی، منسوب است. به احتمال زیاد، این ترجمه از فن شعر مورد استفاده

۱۳۰

